

УДК 37.016:811.112.2'34

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.4/05>**Кононенко В. В.**<https://orcid.org/0000-0003-1078-6417>Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка**Кононенко С. В.**<https://orcid.org/0000-0002-9423-5104>

Полтавський державний медичний університет

Кононенко Н. О.<https://orcid.org/0009-0004-5755-815X>Відокремлений структурний підрозділ
«Аграрно-економічний фаховий коледж
Полтавського державного аграрного університету»

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ФОНЕТИКИ

У статті досліджено лінгвокраїнознавчий аспект вивчення німецької фонетики в контексті поліцентричного характеру німецької мови. Актуальність роботи зумовлена необхідністю переосмислення традиційного підходу до навчання вимови, орієнтованого переважно на засвоєння одного кодифікованого стандарту, без належного врахування національної та регіональної варіативності мовлення. Встановлено, що фонетичні особливості німецького, австрійського і швейцарського національних варіантів виявляються на сегментному та супraseгментному рівнях і відображають історичні, культурні й соціальні характеристики відповідних мовних спільнот.

Метою статті є теоретичне обґрунтування змісту лінгвокраїнознавчо орієнтованого вивчення німецької фонетики та визначення основних напрямів його реалізації в освітньому процесі. Уточнено сутність поняття «лінгвокраїнознавчий аспект вивчення німецької фонетики», яке розглянуто як цілеспрямований процес формування знань про національні й регіональні особливості вимови, умінь розпізнавати їх в автентичному мовленні та співвідносити з культурними й соціальними умовами функціонування мови. Виокремлено нормативний, варіантологічний, соціокультурний, перцептивний і методичний компоненти означеного процесу.

Обґрунтовано доцільність поетапної організації навчання, що передбачає ознайомлення з поліцентричністю німецької мови, аналіз і зіставлення автентичних зразків мовлення, інтерпретацію регіонально маркованих фонетичних явищ та їх використання у комунікативній діяльності. Доведено, що систематичне залучення аудіо- й відеоматеріалів сприяє розвитку фонематичного слуху, перцептивної гнучкості, соціолінгвістичної та міжкультурної компетентностей. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у професійній підготовці майбутніх учителів, філологів і перекладачів, а також у розробленні вправ, спрямованих на формування толерантного ставлення до фонетичного різноманіття німецькомовного простору.

Ключові слова: німецька фонетика, лінгвокраїнознавство, поліцентрична мова, національний варіант, регіональна вимова, фонетична варіативність, автентичне мовлення, фонетична компетентність, перцептивна гнучкість, міжкультурна комунікація.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку іншомовної освіти характеризується посиленням уваги до формування здатності здобувачів освіти ефективно спілкуватися в умовах мов-

ного й культурного різноманіття. У зв'язку з цим навчання німецької мови не може обмежуватися засвоєнням лексичних, граматичних і нормативно-фонетичних засобів. Воно має передбачати розу-

міння соціокультурної зумовленості мовлення та регіональної варіативності вимови.

Означена проблема набуває особливої актуальності з огляду на поліцентричний характер німецької мови, представленої німецьким, австрійським і швейцарським національними варіантами [15, 16, 17]. Вони мають власні фонетичні ознаки, що виявляються в артикуляції звуків, темпі, ритмі, інтонації та словесному наголосі [12, 14, 18]. Водночас у практиці навчання переважає орієнтація на один кодифікований стандарт, тоді як національна й регіональна варіативність подається фрагментарно.

Недостатнє врахування фонетичного різноманіття ускладнює сприймання автентичного мовлення, формує стереотипне уявлення про «правильну» й «неправильну» вимову та звужує розвиток соціолінгвістичної й міжкультурної компетентностей. Зважаючи на це, виникає необхідність інтегрувати у вивчення німецької фонетики лінгвокраїнознавчий компонент, який забезпечуватиме ознайомлення з національними варіантами вимови, регіональними акцентами та соціокультурними умовами їх функціонування [2, 7, 13]. Отже, актуальність проблеми зумовлена потребою узгодити нормативне навчання вимови з реальним фонетичним різноманіттям німецькомовного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема навчання німецької вимови та врахування її варіативності посідає важливе місце в сучасних лінгводидактичних дослідженнях. У своїх працях С. Дамен, У. Гіршфельд, К. Райнке та С. Райтбрехт обґрунтовують необхідність системного формування фонетичної компетентності, поєднання сегментного й супraseгментного рівнів мовлення, розвитку артикуляційних, ритміко-інтонаційних і перцептивних умінь [5, 6, 10, 11]. Дослідники наголошують, що результатом фонетичного навчання мають бути не лише нормативність, а й зрозумілість мовлення [3, 5].

Окремий напрям становлять праці, присвячені поліцентричності німецької мови та представленню її національних варіантів. Н. Шафер розглядає стандартну варіативність як важливий компонент іншомовної освіти та доводить необхідність формування готовності до сприймання різних варіантів мовлення [16]. Дж. Рук аналізує засади викладання поліцентричної німецької мови й звертає увагу на нерівномірне представлення німецького, австрійського та швейцарського стандартів [15]. У дослідженнях Дж. П. Воеркела і Ч. Хуан, а також Б. Дафтарі-Гельцер з'ясовано,

що DACH-компонент у підручниках реалізується фрагментарно, а варіативність часто зводиться до лексичних відмінностей [4, 17].

Фонетичну специфіку національних і регіональних варіантів висвітлено у працях С. Кляйнера, Р. Кньоля, К. Нича, З. Тенчи та У. Б. Цільманн [12, 14, 18]. Науковці досліджують вимовні норми, регіональне варіювання та вплив діалектів на стандартне мовлення. Водночас аналіз джерел засвідчує недостатню розробленість методики інтегрування лінгвокраїнознавчого матеріалу у вивчення німецької фонетики. Потребують уточнення зміст такого навчання, принципи добору автентичних аудіоматеріалів і послідовність опрацювання національно та регіонально маркованих явищ.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування змісту лінгвокраїнознавчого аспекту вивчення німецької фонетики та визначення основних напрямів його реалізації в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання: розкрити сутність лінгвокраїнознавчого підходу до вивчення фонетичної системи німецької мови; схарактеризувати національну й регіональну варіативність німецької вимови; з'ясувати дидактичний потенціал фонетичного матеріалу як джерела відомостей про мовну культуру Німеччини, Австрії та Швейцарії; визначити компоненти лінгвокраїнознавчо орієнтованого навчання фонетики; обґрунтувати принципи добору автентичних аудіо-й відеоматеріалів та окреслити послідовність їх використання в освітньому процесі.

Реалізація означених завдань дасть змогу розглянути фонетику не лише як систему артикуляційних, акустичних і просодичних явищ, а і як важливе джерело культурної, регіональної та соціолінгвістичної інформації. Відтак, дослідження спрямоване на поєднання нормативного навчання вимови з формуванням здатності розуміти фонетичне різноманіття німецькомовного простору.

Виклад основного матеріалу. Фонетична система мови є не лише сукупністю звукових одиниць, правил їх артикуляції та просодичного оформлення мовлення. Вона відображає історичний розвиток мовної спільноти, територіальну диференціацію, взаємодію літературної мови з діалектами, а також особливості національної й регіональної мовної культури. Зважаючи на це, вивчення німецької фонетики доцільно здійснювати у взаємозв'язку з лінгвокраїнознавчим матеріалом, який дає змогу пояснити причини вимовної варіативності та

сформувати цілісне уявлення про функціонування німецької мови в різних країнах.

У межах нашого дослідження лінгвокраїнознавчий аспект вивчення німецької фонетики розглядаємо як цілеспрямований процес формування в здобувачів освіти знань про національні й регіональні особливості німецької вимови, умінь розпізнавати їх в автентичному мовленні та співвідносити з культурними, історичними й соціальними умовами функціонування мови. Такий підхід передбачає поєднання нормативного навчання вимови з ознайомленням із фонетичним різноманіттям Німеччини, Австрії та Швейцарії [15, 16, 17].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що німецька мова характеризується поліцентричністю, тобто функціонуванням кількох національних стандартів, кожен із яких має власні кодифіковані та варіативні ознаки. Вимовні особливості виявляються у реалізації голосних і приголосних звуків, характері редукації, словесному наголосі, темпі, ритмі й інтонації. Водночас національні стандарти не існують ізольовано, а взаємодіють із територіальними діалектами та регіональними формами усного мовлення [12, 14, 18].

У німецькому національному варіанті вимови спостерігається значна внутрішня диференціація, зумовлена територіальною протяжністю країни та історичним розвитком її мовних регіонів. Австрійський варіант характеризується низкою власних фонетичних реалізацій, що простежуються в якості голосних, вимові окремих приголосних і просодичному оформленні висловлення. У швейцарському мовному просторі стандартна німецька мова зазнає помітного впливу алеманських діалектів, що відображається, зокрема, у вимові голосних і ритміко-інтонаційних характеристиках мовлення [18]. Отже, національна варіативність німецької вимови є закономірним результатом розвитку поліцентричної мови, а не сукупністю випадкових відхилень від єдиної норми.

Вивчення фонетики в лінгвокраїнознавчому контексті потребує врахування як продуктивного, так і рецептивного складників. Продуктивний складник передбачає оволодіння здобувачами освіти вимовною моделлю, яка забезпечує зрозумілість і нормативність їхнього мовлення. Рецептивний складник спрямований на розвиток здатності сприймати й розуміти різні національні та регіональні варіанти. На нашу думку, основною метою не має бути активне відтворення всіх можливих варіантів вимови. Важливішим є формування фонетичної гнучкості, що дає змогу роз-

пізнавати знайомі мовні одиниці за умов їх варіативного звукового оформлення [3, 5, 11].

З огляду на зазначене нами виокремлено основні компоненти лінгвокраїнознавчо орієнтованого вивчення німецької фонетики: нормативний, варіантологічний, соціокультурний, перцептивний і методичний.

Нормативний компонент охоплює засвоєння основ німецької орфоепії, артикуляційних характеристик звуків, правил наголосу, ритму та інтонації. Його реалізація забезпечує формування зрозумілого й фонетично оформленого мовлення. Водночас нормативність не повинна трактуватися як абсолютна одноманітність. Дослідження орфоепічних словників засвідчує наявність різних підходів до визначення фонетичного стандарту та допустимих варіантів реалізації окремих мовних одиниць [14].

Варіантологічний компонент передбачає ознайомлення здобувачів освіти з національними й регіональними особливостями вимови. У його межах доцільно зіставляти фонетичні явища, характерні для різних частин німецькомовного простору, не встановлюючи між ними жорсткої ієрархії. Такий підхід сприяє усвідомленню того, що варіативність є природною властивістю мови та відображає її функціонування в різних суспільних умовах [15, 16].

Соціокультурний компонент охоплює відомості про мовну ситуацію в Німеччині, Австрії та Швейцарії, співвідношення стандартної мови й діалектів, ставлення мовців до регіональної вимови, а також роль фонетичних ознак у вираженні територіальної ідентичності. Ознайомлення з цими питаннями дає можливість здобувачам освіти розглядати вимову як складник культурного досвіду мовної спільноти, а не лише як технічний спосіб оформлення висловлення.

Перцептивний компонент спрямований на розвиток фонематичного й інтонаційного слуху, здатності сегментувати мовленнєвий потік, розпізнавати слова за різних фонетичних реалізацій та визначати загальну регіональну маркованість мовлення. Його реалізація потребує систематичного використання автентичних аудіо- й відеоматеріалів, у яких представлено мовлення носіїв різного віку, соціального статусу та регіонального походження [8, 10, 11].

Методичний компонент передбачає добір форм, методів і засобів навчання, які забезпечують поступове засвоєння фонетичного матеріалу. Доцільними є вправи на слухову диференціацію, фонетичне спостереження, зіставлення вимовних

варіантів, визначення регіональної належності мовця, аналіз інтонації та пояснення соціокультурного контексту мовленнєвої ситуації. У процесі роботи з автентичними матеріалами важливо поєднувати аудіювання з візуальною інформацією, оскільки вона допомагає співвіднести мовлення з конкретною країною, регіоном і комунікативним середовищем [1, 4, 7].

Вважаємо за доцільне реалізовувати лінгвокраїнознавчий аспект навчання фонетики поетапно. На першому, інформаційно-мотиваційному, етапі здобувачів освіти ознайомлюють із поліцентричним характером німецької мови та основними національними варіантами. На другому, аналітико-перцептивному, етапі здійснюється прослуховування й зіставлення автентичних зразків мовлення, визначення спільних і відмінних фонетичних ознак. Третій, інтерпретаційний, етап передбачає пояснення зв'язку між вимовними особливостями та соціокультурними умовами їх функціонування. На четвертому, комунікативному, етапі здобувачі освіти застосовують набуті знання під час аудіювання, обговорення та моделювання ситуацій міжкультурної взаємодії.

Отже, лінгвокраїнознавчий аспект вивчення німецької фонетики забезпечує поєднання мовної, соціолінгвістичної та культурної підготовки здобувачів освіти. Його реалізація сприяє формуванню нормативного й зрозумілого мовлення, розвитку перцептивної гнучкості, усвідомленню поліцентричного характеру німецької мови та вихованню толерантного ставлення до її національного й регіонального різноманіття.

Висновки. У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що лінгвокраїнознавчий аспект вивчення німецької фонетики є важливим складником формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти. Його сутність полягає у поєднанні нормативного засвоєння

вимови з ознайомленням із національними й регіональними особливостями німецького усного мовлення, соціокультурними умовами їх функціонування та мовною ситуацією в Німеччині, Австрії й Швейцарії.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що поліцентричний характер німецької мови зумовлює необхідність відмови від уявлення про єдиний і цілком однорідний вимовний стандарт. Національні та регіональні варіанти мають власні фонетичні ознаки, які виявляються на сегментному й супrasegmentному рівнях та відображають історичний розвиток і культурну своєрідність відповідних мовних спільнот [12, 14–18].

У межах дослідження виокремлено нормативний, варіантологічний, соціокультурний, перцептивний і методичний компоненти лінгвокраїнознавчо орієнтованого вивчення німецької фонетики. Обґрунтовано доцільність поетапної організації роботи, що передбачає ознайомлення з поліцентричністю німецької мови, аналіз автентичних зразків мовлення, інтерпретацію фонетичних відмінностей і їх використання в комунікативній діяльності.

Встановлено, що систематичне залучення автентичних аудіо- й відеоматеріалів сприяє розвитку фонематичного слуху, перцептивної гнучкості, здатності розпізнавати варіативно оформлене мовлення та формує толерантне ставлення до різних вимовних моделей [1, 7, 8, 16]. Відтак, лінгвокраїнознавчий підхід забезпечує цілісне поєднання фонетичної, соціолінгвістичної та міжкультурної підготовки.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні системи вправ і завдань для формування лінгвокраїнознавчо орієнтованої фонетичної компетентності, визначенні критеріїв її оцінювання, а також експериментальній перевірці ефективності використання автентичних матеріалів у процесі навчання німецької вимови.

Список літератури:

1. Abuelela H. Lehrwerke als Mittel zur Aussprachedidaktisierung für DaF-Lernende: Eine Analyse nach Dieling und Hirschfeld sowie Hunold. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. 2022. Bd. 27, Nr. 1. S. 233–260.
2. Bolacio Filho E. S., Müller J. Aussprachevermittlung im brasilianischen DaF-Unterricht – einige Überlegungen. *Pandaemonium Germanicum*. 2017. Bd. 20, Nr. 31. S. 60–77. DOI: 10.11606/1982-8837203160.
3. Chudoba G., Exner K., Peresich C., Sennema A. Der GERS Neu (2018) und der Ausspracheunterricht DaF/DaZ. *ÖDaF-Mitteilungen*. 2020. Bd. 36, Nr. 1. S. 9–21. DOI: 10.14220/odaf.2020.36.1.9.
4. Daftari-Hölzer B. Zur Umsetzung des plurizentrischen Ansatzes in gängigen DaF-Lehrwerken. *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik*. 2023. Bd. 37, Nr. 2. S. 89–105. DOI: 10.5817/BBGN2023-2-6.
5. Dahmen S. Die Skalen zu Phonetik/Phonologie im GeR und seinem Begleitband. *Deutsch als Fremdsprache*. 2019. Bd. 56, Nr. 4. S. 195–204. DOI: 10.37307/j.2198-2430.2019.04.02.
6. Dahmen S., Hirschfeld U. Phonetik in der Unterrichtspraxis. *Fremdsprache Deutsch*. 2016. Heft 55. S. 3–9.
7. Eberharther J., Stollhans S. Cultural and linguistic diversity in German language teaching and learning: an introduction. *German as a Foreign Language*. 2025. Nr. 1. P. 1–9.

8. Hirschfeld U. Aussprache in ihrer Vielfalt erleben: Lehr- und Lernziele. *Fremdsprache Deutsch*. 2016. Heft 55. S. 10–15.
9. Hirschfeld U. Aussprachenormen und ihre reflexiven Verortungen in DaF/DaZ. Normative Grundlagen und reflexive Verortungen im Feld DaF_DaZ / hrsg. von I. Dirim, A. Wegner. Opladen ; Berlin ; Toronto : Verlag Barbara Budrich, 2018. S. 330–343.
10. Hirschfeld U., Reinke K. Phonetik im Fach Deutsch als Fremd- und Zweitsprache: Unter Berücksichtigung des Verhältnisses von Orthografie und Phonetik. 2., neu bearbeitete Auflage. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2018. 253 S.
11. Hirschfeld U., Reitbrecht S. Phonetische Strukturierung gesprochener Sprache. *Deutsch als Fremdsprache*. 2016. Bd. 53, Nr. 4. S. 195–202. DOI: 10.37307/j.2198-2430.2016.04.02.
12. Kleiner S., Knöbl R. Ergebnisse aus dem Korpus „Deutsch heute“ zu Österreich: Aussprachevariation und Sprachreflexion bei SchülerInnen. *ide – informationen zur deutschdidaktik*. 2018. Jg. 42, Heft 4. S. 44–57.
13. Morf M. Phonologische Kompetenz beim auditiven Dekodieren – ein konkretes Beispiel aus dem Bereich der Prosodie. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*. 2022. Bd. 49, Nr. 6. S. 575–593. DOI: 10.1515/infodaf-2022-0062.
14. Nycz K., Tęcza Z. On the Pronunciation Dictionaries of Contemporary German: The Concepts of Phonetic Standard and Differences in Specific Phonetic Issues. *International Journal of Lexicography*. 2020. Vol. 33, Issue 4. P. 463–487. DOI: 10.1093/ijl/ecz032.
15. Ruck J. The Politics and Ideologies of Pluricentric German in L2 Teaching. *Critical Multilingualism Studies*. 2020. Vol. 8, No. 1. P. 17–50. DOI: 10.2458/cms.6530.
16. Shafer N. Varietäten und Varianten verstehen lernen: Zum Umgang mit Standardvariation in Deutsch als Fremdsprache. Göttingen : Universitätsverlag Göttingen, 2018. 303 S. (Materialien Deutsch als Fremd- und Zweitsprache ; Bd. 99). DOI: 10.17875/gup2018-1124.
17. Voerke J. P., Huang Z. Plurizentrik und DACH-Bezug bei Lehrwerken in brasilianischen Deutschstudiengängen: eine Bilanz. *Pandaemonium Germanicum*. 2020. Bd. 23, Nr. 41. S. 24–50. DOI: 10.11606/issn.1982-8837.v23i41p24-50.
18. Zihlmann U. B. Vowel quality in four Alemannic dialects and its influence on the respective varieties of Swiss Standard German. *Journal of the International Phonetic Association*. 2023. Vol. 53, Issue 1. P. 1–28. DOI: 10.1017/S0025100320000377.

Kononenko V. V., Kononenko S. V., Kononenko N. O. THE LINGUOCULTURAL AND COUNTRY-STUDIES ASPECT OF STUDYING GERMAN PHONETICS

The article examines the linguocultural and country-studies dimension of teaching German phonetics in the context of the pluricentric nature of the German language. The relevance of the research is determined by the need to reconsider the traditional approach to pronunciation teaching, which is mainly focused on mastering a single codified standard without sufficient attention to national and regional variation. It has been established that the phonetic features of the German, Austrian, and Swiss national varieties occur at both segmental and suprasegmental levels and reflect the historical, cultural, and social characteristics of the respective language communities.

The purpose of the article is to substantiate theoretically the content of a linguoculturally oriented approach to teaching German phonetics and to determine the main directions of its implementation in the educational process. The concept of the “linguocultural and country-studies dimension of teaching German phonetics” is clarified and interpreted as a purposeful process of developing knowledge about national and regional pronunciation features, the ability to recognize them in authentic speech, and the capacity to relate them to the cultural and social conditions of language use. The normative, variation-related, sociocultural, perceptual, and methodological components of this process are distinguished.

The expediency of staged instruction is substantiated. It includes familiarization with the pluricentric nature of German, comparison of authentic speech samples, interpretation of regionally marked phonetic phenomena, and their use in communication. It is proved that authentic audio and video materials develop phonemic awareness, perceptual flexibility, and sociolinguistic and intercultural competences. The practical significance of the study lies in applying its results to the training of future teachers, philologists, and translators and to the design of exercises fostering a tolerant attitude towards the phonetic diversity of the German-speaking world.

Keywords: German phonetics, linguocultural studies, pluricentric language, national variety, regional pronunciation, phonetic variation, authentic speech, phonetic competence, perceptual flexibility, intercultural communication.

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.08.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 09.10.2026